

ПСИХОЛОГІЧНІ ПЕРСПЕКТИВИ

*Psychological
Prospects*

Спеціальний випуск
ПРОБЛЕМИ КІБЕРАГРЕСІЇ

Том 2

2012

ЗМІСТ

Психологічні аспекти поведінки людини у кіберпросторі

- Бернацька Л.** Проблема впливу відеоігор з насильницьким змістом на формування агресивної поведінки в дітей та молоді..... 3
- Вернік О.** Психологічні аспекти «тролінг»-діяльності 12
- Зеленько О.** Психологічні особливості міжособистісної взаємодії в Інтернеті..... 21
- Корнєєва А.** Психологічні особливості проявів алекситимічного радикалу у кіберзалежних..... 30

Психоінформаційні впливи на особистість

- Акименко.** Социально-психологические особенности взаимодействия с тарсионными полями..... 39
- Антоненко Т.** Вплив сучасного інформаційного середовища на становлення ціннісно-сміслової сфери майбутнього фахівця..... 51
- ✓ **Баришева О.** Інформаційний простір особистості як складова суб'єктивного життєвого простору 61
- Ковальова А., Марусенко О., Ушаков В.** Психоінформаційний вплив на особистість в умовах кіберпростору 74
- Найдьонова Л.** Агресивний кібер-простір чи агресивні користувачі? – психологічні засади долання кібер-булінгу ... 83
- Чернобровкін В., Богачова Н.** Ставлення до кіберкомунікації в період ранньої юності..... 93

ІНФОРМАЦІЙНИЙ ПРОСТІР ОСОБИСТОСТІ ЯК СКЛАДОВА СУБ'ЄКТИВНОГО ЖИТТЄВОГО ПРОСТОРУ

Постановка проблеми. На сучасному етапі стрімкого й різноспрямованого розвитку інформаційного соціуму набуває особливої актуальності проблема психологічної екологічності життєвого простору особистості, невід'ємною частиною якого є інформаційний простір особистості. Лавиноподібне зростання об'ємів інформації у розвитку сучасної цивілізації призводить до деформації моральних цінностей, до звуження особистісних свобод та прав людини – все це негативно позначається на психологічному самопочутті суспільства взагалі і благополуччі кожної людини зокрема.

Реалізація різноманітних сфер життєдіяльності людини відбувається в особливому, властивому людському соціуму інформаційному середовищі, яке має характерні закони розвитку та функціонування. У зв'язку з цим склалася ситуація, коли людина часто стає об'єктом впливу деструктивної чи небажаної інформації за неможливості вибору чи контролю здійснюваного впливу. Соціальні інституції часто користуються такою ситуацією для впливу на психіку і поведінку людей, для маніпулювання особистістю, для прихованого керування суспільними настроями.

Розуміння психологічної безпеки сучасного соціуму як сукупності збалансованих інтересів особистості, суспільства, держави, знаходження оптимального поєднання їх у інформаційному середовищі створили передумови актуалізації проблеми психологічної екологічності інформаційного простору особистості, складової частини суб'єктивного життєвого простору.

Позначимо **категоріальний апарат проблеми**. Поняття «інформаційний простір особистості» ми розглядаємо як складову частину суб'єктивного життєвого простору особистості. Ми керуємося такими визначеннями життєвого простору. Х.Томе: «Життєвий світ особистості або її суб'єктивний

життєвий простір представляє собою когнітивно репрезентований і психічно опрацьований реальний світ її життя» [1, с.6]. Звернемо увагу, що Х.Томе поняття «життєвий світ особистості» та «суб'єктивний життєвий простір» позначає як синонімічні, що є абсолютно доречним, оскільки мова йде про феномен, який розкриває зміст і сутність, наповненість життя людини, її суб'єктивну долученість до подій індивідуального життя та їх причинності.

Життєвий простір кожної людини відзначається різною мірою широти, мінливості, своєрідності, насиченості та внутрішньої узгодженості.

Дослідниця І.П.Шкуратова відзначає, що життєвий простір особистості великою мірою визначається знаннями про світ і можливістю впливати на процеси, що в ньому відбуваються. Остання теза має важливе значення для розуміння психологічного благополуччя особистості, оскільки від того, наскільки вона може контролювати події свого життя, як незначні ситуації, так і визначальні події, залежить самовідчуття особистості як активного суб'єкта власної життєдіяльності. І.П.Шкуратова так ілюструє цю особливість: «Фізичний простір життя людини можуть складати десятки квадратних метрів, але її життєвий простір може простягатися до космічних меж» [2, с.167-168].

Широта життєвого простору завжди пов'язана з масштабом світогляду даної особистості. Отже, залежно від того, яким є світогляд особистості, які погляди у людини на те, що відбувається в навколишньому світі, які цінності вона сповідує та якими керується у своїй поведінці, якими є її моральні принципи та спрямованість, від цього, на нашу думку, будуть залежати змістовні характеристики життєвого простору особистості. Очевидно, що у кожної людини вони матимуть свою індивідуальну змістовну своєрідність.

Суттєвими для вивчення вказаної проблеми є погляди Ю.М.Швалба щодо визначення понять «середовище» і «простір життєдіяльності людини» [3, с.212-219]. Відзначимо, що для розуміння людини як суб'єкта власної життєтворчості важливим є розуміння взаємозв'язків і взаємовпливів людини, її внутрішнього світу та оточуючого середовища. Ю.М.Швалб як раз і відмічає, що якісну

визначеність системі взаємозв'язку «Людина – Світ» задає міра суб'єктивної активності й особистісної відповідальності. В цьому контексті сформовано важливу ідею – ідею екологічності як самого навколишнього середовища, так і ставлення до середовища з боку особистості. Тому поняттям, що характеризує б взаємовідносини «Людина – Світ» може виступати поняття «простір». Важливим, на переконання ученого, є те, що і в психологічних, і в соціологічних теоріях стверджується: самі по собі об'єкти простору не створюють. Для цього необхідне специфічне «накладення» вектора особистісних або соціальних ставлень, які й структурують об'єкти відносно один одного, тобто створюють «простір». [3, с.217]. Ю.М.Швалб дає таке визначення простору: «Простір – це місце докладання зусиль людини, скерованих на осмислену і цілеспрямовану зміну умов власного існування». [3, с.217]. Тобто особливе значення має особистісна активність та відповідальність людини, від чого очевидно будуть залежати і структурні елементи життєвого простору, і способи організації людиною власного життя, і наповненість, широта, міра реалістичності життєвого простору, усвідомленості його елементів тощо.

Ю.М.Швалб вирізняє різноманітні сфери життєдіяльності особистості у контексті власного середовищно-просторового підходу. Це дозволяє виокремити низку таких середовищ, як природне, антропогенне, соціальне, освітнє, культурне, інформаційне, професійне тощо, які у сукупності утворюють цілісний простір життя особистості.

В.Е.Клочко, досліджуючи ознаки психологічного феномену і поняття «простір», визначає поняття ментального простору як когнітивної моделі, усвідомленого обміркованого простору. «Ментальний простір» відрізняється від «середовища», від усієї оточуючої людину «дійсності», «об'єктивної реальності» тим, що включає в себе суб'єктивні координати – значення, сенс, цінність. Він пронизаний емоціями, через які предмети, носії цих надчуттєвих якостей, стають доступними нашій свідомості» [4, с.34]. Характеристики

елементів середовища, доступні для сприйняття і значущі для конкретної особистості чи групи, визначаються неповторністю ціннісно-сислової та мотиваційно-потребнісної сфер індивідуального або групового об'єкта» [4, с.34].

Розуміння різноманітних видів психологічного простору або уявлень про його окремі елементи активно розвиваються зараз у роботах А.Л.Журавльова й А.Б.Купрейченко, В.Е.Клочко, С.К.Нартової-Бочавер, О.Н.Паніної й Ю.Г.Панюкової та ін. Проблема психологічної екологічності життєвого простору та у разі його руйнації специфіки надання особистості необхідної психологічної допомоги у спробі гармонізації життя людини, на нашу думку, виглядає як перспективна. Близькі за проблематикою дослідження з'явилися порівняно недавно у вітчизняній науці та позначилися як окремий предмет вивчення (Л.А.Александрова, 2004; В.В.Бодров, 2004; Л.Г.Костюченко, 2005; К.В.Килимник, 2005; Ц.П.Короленко, Н.Н.Пуховський, 2000; О.В.Матвієнко, 2005; С.К.Нартова-Бочавер, 2003; Ю.М.Швалб, 2005; І.П.Шкуратова, 2007; та ін.).

Таким чином, вивчення інформаційного простору особистості через розуміння її суб'єктивного життєвого простору вбачається нам закономірним. До того ж безумовний рух індустріального суспільства до інформаційного піднімає низку суттєвих проблемних аспектів розвитку сучасної спільноти.

Людина – головна мішень інформаційного впливу. В.А.Курдіманов підкреслює, від того, як і з якими моральними якостями формується нове покоління особистостей, як відбувається засвоєння соціокультурного досвіду, залежить, яким стане суспільство, якими є взаємозв'язки з державними структурами, якими є процеси, що забезпечують безпеку особистості, суспільства. [5]. Деструктивні впливи інформаційного середовища є реаліями сучасного життя, що формує екопсихологічну напруженість особистості, і перебування її в такому стані є перманентним. Продуктивний пошук нових етичних орієнтирів розвитку інформаційного соціуму дійсно пов'язаний з

викликами техногенної цивілізації, а процеси формування нових інформаційних реалій супроводжуються появою нових регуляторів, що визначаються етичними межами дозволеності. Трансформації, що відбуваються в інформаційному соціумі, здійснюють інтенсивний комплексний вплив на суспільство й особистість і призводять до суттєвих змін психологічного благополуччя людей. Очевидно, що в обговоренні проблеми інформаційного простору виникають два вектори аналізу. Перший – вектор зовнішнього впливу, коли особистість розглядається як сприймач впливу, об'єкт маніпуляцій, учасник комунікації, в якій суб'єкт не завжди може контролювати циркулювання інформації, яку сприймає. Другий вектор – суб'єктивна значущість певної інформації (знань, смислів, цінностей) дозволяє людині вирізняти важливі для неї ідеї з усього інформаційного потоку. Таким чином, виникає необхідність розрізнити такі поняття як «інформаційне середовище», «інформаційний простір», «інформаційний простір особистості». Такі учені як О.Л.Вернік, Т.М.Заїтова, В.Е.Клочко, В.А.Курдіманов, О.В.Матвієнко, В.А.Скребець, Г.Б.Паршукова та ін. приділяли велику увагу дослідженню цієї проблеми. Так, дослідниця Г.Б.Паршукова відзначає, що прихильники концепції інфосфери визначають інформаційний простір як фізичний простір, в якому циркулюють інформаційні потоки. Інформаційний потік представляє собою інформацію, що циркулює у часі і просторі. [6, с.25]. При цьому, інформаційне середовище визначається як підсистема середовища соціального – це інформаційні умови існування людини. Тобто інформаційне середовище – це осередок інформаційної діяльності людини в соціумі. Г.Б.Паршукова пише: «Інформаційне середовище – це реалізований інформаційний простір особистості; людина в інформаційному середовищі – це і користувач, і джерело, і автор інформації» [6, с.35]. Нас ці поняття цікавлять у психологічному ракурсі. О.В.Матвієнко, вслід за В.І.Пановим, відмічає: «Інформаційне середовище з психологічної точки зору представляється у вигляді різного роду інформаційних впливів на людину, а також у вигляді

інформаційних засобів спілкування, взаємодії з іншими і створення враження на інших». [7, с.157; 8].

Для розуміння вказаних понять важливе значення мають дослідження Т.М.Зайтової. [9]. Інформаційний простір особистості вона розуміє, по-перше, як частину соціального простору суспільства, по-друге, як сукупність знань, інформації, відомостей, які людина накопичує протягом всього життя. Інформаційний простір безпосередньо включає в себе світоглядний компонент і пов'язаний з цінностями людини. [9, с.125].

Інформаційний простір, таким чином, включає в себе ті знання, інформацію, яку особистість як суб'єкт соціальних відносин відбирає цілеспрямовано, вибірково й усвідомлено, і яка забезпечує його включеність у суспільство (тобто сприяє адаптації в оточуючому світі, оскільки людина в сучасному суспільстві повинна мати уявлення про безліч речей). [9, с.125]. З іншого боку, інформація частково формується стихійно (неусвідомлено, незалежно від людини), може викликати невдоволеність та роздратування людини – в даному випадку особистість стає об'єктом впливу, але, ми вважаємо, це також є частиною інформаційного простору особистості, оскільки має значущість для неї, має відношення до цінностей особистості, її системи ставлень до світу, прийнятних чи неприйнятних моральних позицій.

Інформаційний простір кожної людини буде відрізнятися різною мірою насиченості, широтою інтересів, емоційною навантаженістю ставлення до різної інформації, при цьому не тільки значущість тієї чи іншої інформації, вираженої в позитивному сприйнятті, матиме значення, а й негативні переживання, оскільки вони підкреслюють зв'язок з ціннісно-смісловою сферою особистості. Інформаційний простір особистості, насичений певною інформацією, відображає певні світоглядні позиції, пов'язані з вибірковістю та змістом інформації. Однак за умов деструктивного впливу зовнішніх чинників інформаційного середовища мова вже не йде про можливість цілеспрямованого відбору чи вибору інформації. Це можна розглядати як порушення меж

життєвого простору особистості, що може викликати негативні переживання, збільшення кількості стресових ситуацій, порушення особистісної автономії, в цілому підвищувати нервово-психічну напруженість. І тим не менше це теж частина інформаційного простору особистості, що є індикатором негативної насиченості, порушення психологічної екологічності індивідуального інформаційного простору. За такими особливостями також можливо відстежити й змістовні характеристики життєвого простору особистості, невід'ємною частиною якого є індивідуальний інформаційний простір особистості.

Результати дослідження. Завданням діагностичної частини роботи ми визначали: виявити змістовні характеристики інформації в життєвому просторі особистості, її емоційну забарвленість, канали отримання та, як наслідок, цілеспрямованість її вибору; вивчити суб'єктивне відображення людиною суспільних процесів: соціальних проблем, соціальної моди, тенденції суспільних настроїв, які, як правило, є проєктивним відображенням власних поглядів та переживань, визначають долученість особистості до процесів суспільного життя.

Для вирішення таких завдань нами була створена анкета для вивчення життєвого та інформаційного простору особистості. Текст анкети пройшов експертні оцінки науковців-психологів, які мають і філологічну освіту. У ході експертних оцінок було встановлено відповідність змісту питань меті дослідження та відпрацьовано формулювання тверджень.

Анкета містить 15 питань відкритого і закритого типу: питання 1, 4, 9, 11, 12, 13, 14, 15 потребують від респондента власної відповіді, самостійних свідомих формулювань. Питання 2, 3, 6, 7, 8 пропонують обрати декілька найбільш значущих позицій із запропонованих варіантів та проранжувати обрані варіанти. Питання 5, 10 вимагають обрати однозначний варіант відповіді. Питання анкети узгоджені за формою відповіді та змістом і відповідають надійності паралельних форм, якщо скористатися методом розщеплення. Анкета відповідає вимогам діагностичної валідності, змістовної

(внутрішньої) та конструктної валідності. Це підтвердили й експертні оцінки фахівців.

Вибірка дослідження складала декілька груп, різних за певними характеристиками, зокрема:

- магістранти спеціальностей «Психологія», «Практична психологія» - 39 осіб, середній вік – 27, 5 років;

- слухачі Інституту післядипломної освіти (ІПО), що отримують другу вищу освіту за спеціальністю «Психологія» та «Практична психологія» (слухачі працюють в різних галузях діяльності, окрім психології, це – учителі, екологи, менеджери, економісти, медичні працівники, але ніхто не працює психологом) – 45 осіб, середній вік – 32,6 років;

- пацієнти стаціонарного відділення Центру з профілактики та боротьби зі СНІД (III-IV стадія захворювання) щодо яких здійснювався психологічний супровід – 54 особи, середній вік – 33,7 років;

- студенти денного відділення факультету української філології – 96 осіб, середній вік – 18 років;

- особи, задіяні в різних сферах діяльності – домогосподарки, бухгалтери, торгові працівники, працівники сфери обслуговування – всі мають середню, дехто – середню спеціальну освіту, але ніхто з них не має вищої освіти – 27 осіб, середній вік – 30,2 років.

Групи виборки різні за низкою параметрів: освітою, соціальним статусом, професійною належністю, колом інтересів, інтелектуальним потенціалом, загальною культурою та особистісними якостями. Оскільки ми досліджуємо певне психологічне явище, то для розуміння феномену, вирізнення його окремих особливостей, ідентифікації характеристик відмінності виборок давали можливість відстежити сутнісні прояви та особливості досліджуваного явища – життєвого простору особистості, невід’ємною частиною якого є інформаційний простір особистості.

Окрім анкетування, **діагностичний інструментарій** склали методика незакінчених речень Ж.Нюттена, методика «Оцінка рівня задоволеності якістю життя» Н.Є.Водопьянної, тест життєстійкості С.Мадді в адаптації Д.О.Леонтьєва, адаптований нами варіант методики вивчення копінгових стратегій особистості (Н.П.Фетіскін, В.В.Козлов, Г.М.Мануйлов), методика вивчення стресових чинників Холмса-Райха та ін.

В рамках статті ми зупинимося на результатах анкетування. Для аналізу результатів оберемо дві досить протилежні за характеристиками групи: 1 гр. – магістранти психологічних спеціальностей, 2 гр. – пацієнти стаціонарного відділення Центру з профілактики та боротьби зі СНІД. Це дасть нам можливість вирізнити типові та особливі у змістові інформаційного простору осіб, що характеризуються певними рисами, також виявити тематичне структурування життєвого простору, оскільки великою мірою це пов'язано з обігом інформації та її суб'єктивною значущістю. Для обробки результатів анкетування використовувався метод контент-аналізу.

Питання 1, 2 анкети мали узагальнений характер і стосувалися суспільних явищ: необхідно було назвати найбільш характерні проблеми сучасної молоді та вказати атрибути соціальної моди, які б, незважаючи на індивідуальне бачення, відображали типові тенденції суспільної думки. Дві обрані для аналізу групи відповіли на ці питання по-різному. У 1-й гр. (магістранти психологічних спеціальностей) респонденти називають широкий спектр проблем, що стосуються різних сфер життя, то ж очевидно, що ці сфери життєдіяльності є важливими як у суспільному відношенні, так і для кожної конкретної особистості. Названі проблеми можна згрупувати, об'єднавши їх за спрямованістю. Першу групу склали проблеми соціально-економічного характеру. Найвищі позиції займають: проблема працевлаштування, відсутність робочих місць – 68,2 % респондентів назвали її як найсуттєвішу; матеріальні нестатки (відсутність грошей, неможливість купити найнеобхідніше, мізерні зарплати) – це відзначили 63,7%; недоступне житло – 43% респондентів;

доступність алкоголю, його пропаганда в ЗМІ, загальна алкоголізація суспільства – 34,8 % опитаних назвали як вкрай важливу. З переліку проблем першої групи серед проблем соціально-економічного характеру, які залежать великою мірою від соціально-політичних, економічних рішень в державі, мають переважно об'єктивний характер, до цієї ж групи за вагою значущості ввійшла й проблема алкоголізації суспільства. Тобто така, що стосується морального розвитку особистості, але респонденти відзначають вагомий внесок у розвиток цієї проблеми з боку суспільства, сім'ї та самої особистості, тим більше, що респонденти відмічають нав'язливість пропаганди подібного способу життя у ЗМІ, які активно порушують індивідуальні межі особистості сюжетами деструктивного характеру (реклама алкогольних брендів, торгових марок, образи героїв у фільмах, музичних кліпах тощо), що повторюються багаторазово.

У другу змістовну групу проблем віднесено твердження щодо морально-етичних проблем у суспільстві та особистісних якостей людини, яка великою мірою своєю невиваженою позицією створює собі проблеми. Так, проблема самовизначення визнана актуальною 22,7% респондентів, відсутність моралі в суспільстві, низький рівень культури, що проявляється у примітивізації сфери дозвілля, невмінні культурно відпочивати відзначили 21,7 % респ. При цьому вони наголошують, що саме поняття відпочинку, великою мірою завдяки пропаганді ЗМІ, зазнало трансформації й передбачає, як правило, пасивне гаяння часу із залученням алкогольних напоїв (це предмет сюжетів у будь-якому художньому фільмі, репортажах світської хроніки і т.д.).

Негативні риси особистості вважають проблемою 18,2 % респ. До особливо небажаних рис особистості віднесено інфантилізм, безвідповідальність, лінощі, апатія, егоїзм - як раз ті риси, що характеризують несформованість активної життєвої позиції, суб'єктності, коли людина може відповідально вибудовувати стратегію власного життя. Також у цю групу слід віднести «численні шкідливі звички», зокрема про наркоманію говорять 13,6%

опитаних. 9% - згадують у якості важливої проблеми спілкування. Наголошується, що уміння спілкуватися «наживо» виявляється все більш складним, оскільки витісняється віртуальними контактами, соціальними мережами, які призвели до того, що невміння спілкуватися, яке було проблемою для підлітків в силу особливостей вікового розвитку, на сьогоднішній день стало проблемою і для молодих людей.

До третьої тематичної групи ми піднесли одиничні твердження, що стосувалися проблем здоров'я, недостатньої уваги до його збереження у молодому віці; комп'ютерна залежність як проблема, що останнім часом набуває все більшої актуальності; недостатній розвиток сфери спорту – кожна з цих проблем має вагу – 4,5 %.

Тож бачимо, що загалом вказана виборка відзначається широким загалом різноманітних за важливістю тем, долученістю до суспільних процесів, морально-етичних проблем суспільства, що може свідчити про небайдуже ставлення до розвитку як кожної особистості, так і загального стану суспільних цінностей.

Інша група у виборці – пацієнти Центру з профілактики та боротьби зі СНІД – відповіли на питання таким чином. 70,6% респондентів залишили питання без відповіді, що відображає несуттєву значущість для них цієї теми. З тих, хто відповів на питання, 80 % відзначили як найважливішу проблему наркоманії; проблему алкоголізму назвали 40% респондентів. Інша важлива тема для даної виборки – «відсутність освіти» - її називають 40% респондентів; слід сказати, що серед тих, хто брав участь в експериментальній роботі (понад 150 осіб) – люди з неповною середньою, середньою освітою, незначна кількість із середньою спеціальною. Взагалі, питання виявилось досить проєктивним, оскільки, коли людина говорить про загальне, як правило, відбиваються теми суб'єктивно значущі, в даному випадку респонденти говорять про себе, сприймаючи вказані проблеми як глобальні, характерні для більшості. Це підтверджує подальший контент-аналіз відповідей респондентів цієї виборки.

Так, як вкрай важливі названі проблеми аморальності, нерозбірливих статевих зв'язків, байдуже ставлення до власного здоров'я, низький рівень інтелекту та культури, «надзвичайно слабка сила волі» (ж., 21) – 25 % респ. – проблеми, що залежать від особистісної позиції, відповідальності її за події власного життя. Як раз саме вказані чинники призвели респондентів до ситуації інфікування ВІЛ. Наступні проблеми, що мають таку ж відсоткову представленість, стосуються чинників впливу на особистість – «негативний вплив з боку собіподібних» та «недостатня увага з боку батьків». Як ми вже відмічали, великою мірою респонденти, описуючи загальні проблеми, фактично описують чинники, що обумовлювали їх спосіб життя, які врешті рещт призвели до інфікування ВІЛ.

Як суттєві чинники впливу на молоду людину слід розглядати атрибути соціальної моди, котрі відображають вибіркочувачість певних речей, ідей та суспільних тенденцій. Серед перелічених атрибутів соціальної моди респонденти обрали такі: в 1-й групі на лідируючі позиції вийшли «стильний одяг» (1рейтингове місце), користування інтернетом (2 позиція), «вживання алкогольних напоїв» та «відвідування нічних клубів» (3 місце), «мобільні телефони», «сексуальний досвід» та «використання ненормативної лексики» (4 місце в рейтингу). До нетипових характеристик сучасної молоді, «немодних» тенденцій магістранти-психологи віднесли – «читання книг», «участь у політичному житті», немодно «бути інтелектуалом», «вдаватися до протиправної поведінки».

Інша вибірка – пацієнти диспансеру – назвали практично такі ж суспільні тенденції, з незначною варіативністю: 1 місце – важливим атрибутом молоді вони вважають мобільні телефони, 2 місце – «стильний одяг», 3 місце – «вживання алкогольних напоїв»; 4 позиція – модним називає паління. «Немодно», на думку респондентів, «бути інтелектуалом» та «брати участь у політичному житті». Як бачимо, обидві виборки відмічають як поширені практично ті ж самі суспільні тенденції, звертають увагу на те, що значущими

виявляються предметні, матеріальні атрибути, «вещизм», вкрай розповсюдженими виявляються шкідливі звички. І, навіть, якщо респонденти ставляться до цих явищ негативно, але вони все рівно, будучи «присутні» в соціумі, не можуть не відбиватися у життєвому просторі суб'єкта.

Наступне питання стосувалося джерел інформації, яку отримує людина з оточуючого світу. Лідируючі позиції в обох виборках респондентів названі однакові: безсумнівним лідером впливу є телебачення, наступним чинником впливу є друзі. Серед магістрантів-психологів значущим чинником впливу та джерелом інформації є сім'я; для представників іншої групи важливим джерелом інформації є преса. Серед відмінностей відзначимо такі: для пацієнтів диспансеру суттєвим каналом інформації виявилися випадкові розмови. Це певним чином характеризує самих респондентів, очевидно, що вони досить довірливо ставляться до сумнівних джерел інформації і є людьми, які легко підпадають під чужі впливи, некритично сприймають дійсність. Довіра до сусідів та Інтернету в даній вибірці однакові; зовсім незначущою є інформація від представників влади. Серед магістрантів практично така ж, як і в попередній вибірці, значущість Інтернет, але як джерела інформації взагалі не розглядаються «випадкові розмови» та «сусіди». Слід відзначити, що в обох групах несуттєвою визнана інформація, отримана в професійному середовищі, що стосується роботи.

Тематику отримуваної інформації, її зміст та порівняльні дані щодо отримуваної та бажаної інформації надають можливість з'ясувати питання 4, 6, 7 анкети. Якщо проаналізувати потік інформації, що стихійно отримується особистістю, можна говорити про те, що особистість не завжди в змозі контролювати чинник середовищного інформаційного впливу. Це добре відображається, якщо проаналізувати ретроспективну картину стихійно отриманої протягом дня інформації. Так, психологи відмітили такі теми, «почуті» протягом звичайного дня (по мірі зниження кількісних показників): навчальна інформація, інформація про здоров'я, медична інформація; політика;

мода, косметика, візаж; сім'я, дружні стосунки; мистецтво; психологія; побутова інформація. Серед пацієнтів диспансеру 41,2 % респондентів залишили питання без відповіді. На нашу думку, це говорить про низьку здатність представників цієї групи до рефлексивного аналізу, до здатності структурувати події та ситуації власного життя. Респонденти, що відповіли на питання, назвали таку стихійну інформацію: про здоров'я та лікування (що є логічним, оскільки опитувані перебувають на стаціонарному лікуванні); побутові теми, новини дня; теми особистого життя; політика; професійна інформація; наркотики, наркозалежність; друзі; сексуальне життя; матеріальні проблеми; про погоду; спорт. Як бачимо, є суттєві відмінності у вирізненні для кожного з респондентів значущої інформації, стихійність отримання якої тільки підкреслює її суб'єктивну вибірковість. Ці дані потребують подальшого осмислення та узгодження з іншими діагностичними показниками.

Питання, що стосувалися визначення отримуваної та бажаної інформації, вимагали ранжування позицій інформації на різні теми. Серед пацієнтів диспансеру із завданням ранжування не змогли упоратися 70,6 % респондентів (Очевидно, це пов'язано із специфікою захворювання та з загальним інтелектуальним рівнем опитуваних).

Тож проаналізуємо відповіді магістрантів. Інформація, яку чуємо частіше за все: реклама (1 позиція); інформація, що стосується особистого життя (2 позиція); побутова інформація (3 позиція); інформація, пов'язана з професійною сферою (4 місце), далі – політика, загрози здоров'ю, кримінал, економіка. Це відрізняється від того, що хотілося б чути; до бажаної інформації відносять: на 1 місце винесена інформація, що стосується професійної сфери; на 2 місці – інформація про здоров'я та здоровий спосіб життя; на 3 місці – значущість інформації про особисте; на наступних сходинках за значущістю – пізнавальна інформація; мистецтво; література. Інформація, яка є небажаною, але яка нав'язливо транслюється: кримінал, економіка, містика, політика. Як бачимо, існують суттєві відмінності в тому, що доводиться сприймати з

оточуючого інформаційного середовища, і тим, що насправді хотілося б чути. В інформаційному просторі особистості присутня інформація і теми, які є негативними, деструктивними, скоріше викликають роздратування, негативні емоції. Це питання корелює з питанням про шкідливу інформацію. Респонденти до шкідливої інформації віднесли: кримінал (1 місце в рейтингу), реклама (2 місце), містика та катастрофи (3 позиція), політика (4) та пропаганда сексуальної розбещеності (5 позиція). Це якраз ті теми, які активно й нав'язливо транслиуються на ТБ, в ЗМІ, загалом негативна та агресивна інформація, яка присутня постійно. Слід сказати, що суттєву частку інформаційного простору особистості складає інформація і теми, які надходять із соціуму, і які особистість часто не може контролювати. Така інформація підвищує тривожність особистості, порушує її особисті межі, зо дня в день створює напруженість, почуття небезпеки та звертає увагу на необхідність створення екологічного життєвого простору особистості (в психологічному сенсі) та екологічного соціуму взагалі. Безумовно, і позитивний, і негативний вектор ставлення відображає зв'язок із значущими ціннісними аспектами особистості. Варіативність відповідей вказує на наповненість життєвого простору особистості, яка може відобразитися в інформаційній складовій.

Висновки. Таким чином, можна констатувати, що дослідження життєвого простору особистості потребує подальших наукових розвідок. З'ясування тематичного структурування життєвого простору людини певною мірою відображається в його інформаційній складовій. Проаналізувавши лише деякі аспекти інформаційного простору особистості, можна говорити про порушення психологічної екологічності життєвого простору людини, про екодевіантність соціального середовища та його негативні впливи. Слід пам'ятати, що все це антропогенне середовище створене зусиллями самої людини, і таким чином постає питання її відповідальності за той простір, який вона створює.

Література.

1. Анцыферова Л.И. Психология повседневности: жизненный мир личности и «техники» ее бытия. //Психологический журнал. Том 14. №2. 1993. – С.3-16.
2. Шкуратова И.П. Личность и жизненное пространство. //Психология личности. Учебн.пособие под ред. П.Н.Ермакова и В.А.Лабунской. – М.: ЭКСМО, 2007. – С.167-184.
3. Швалб Ю.М. К определению понятий среды и пространства жизнедеятельности человека. //Екологічна психологія. /За ред. Швалба Ю.М. – К.: Сталкер, 2006. – 490 с. (Хрестоматія). – С.212-219.
4. Ключко В.Е. Коммуникативная среда как фактор становления ментального пространства человека. //Менталитет и коммуникативная среда в транзитивном обществе. /Под ред. В.И.Кабрина, О.И.Муравьевой. – Томск: Томский гос.университет, 2004. – С. 30-44.
5. Курдиманов В.А. Неприкосновенность человека как принцип информационной этики. Автореф. ...канд.философ.н. 09.00.05 – этика. – Тула, 2011. – 24 с.
Режим доступа: http://www.tsput.ru/science/avtoref/avtor_kurdimanov_va.zip.
6. Паршукова Г.Б. Информационно-библиотечная среда образовательного пространства региона (на примере Новосибирской области): Монография /ГПНТБ СО РАН. – Новосибирск, 2003. – 228 с.
7. Матвієнко О.В. Інформаційна складова формування екологічної свідомості громадян України //Еколого-психологічні чинники сучасного способу життя. Колективна монографія. /За наук.ред. Ю.М.Швалба. – К.: Наукова думка, 2007. – 370 с. – С.147-172.
8. Панов В.И. Введение в экологическую психологию: Учебн.пособие. Ч.1. – М.: МНЭПУ, 2001. – 144с.
9. Зайтова Т.М. Средства массовой коммуникации как один из факторов формирования информационного пространства личности. //Вестник ВЭГУ. - №5 (55). – 2011. – С.124-127.
Режим доступа: <http://www.teoria-practica.ru/-5-2011/sociology/zaitova.pdf>.

Баришева О.І. Інформаційний простір особистості як складова суб'єктивного життєвого простору.

У статті проаналізовано поняття «інформаційний простір особистості», «інформаційне середовище», «життєвий простір особистості» та їх взаємозв'язок. Розкрито сутність інформаційного простору особистості, його тематичну структурованість та взаємозв'язок із ціннісно-сисловою сферою особистості. Наведено результати емпіричного дослідження в різних за особливостями групах респондентів.

Ключові слова: суб'єктивний життєвий простір особистості; інформаційний простір особистості; інформаційне середовище; соціальне середовище; інформація; ментальний простір особистості; психологічна екологічність.

Барышева Е.И. Информационное пространство личности как элемент субъективного жизненного пространства.

В статье проанализированы понятия «информационное пространство личности», «информационная среда», «жизненное пространство личности» и их взаимосвязь. Раскрыта сущность информационного пространства личности, его тематическую структурированность и взаимосвязь с ценностно-смысловой сферой личности. Представлены результаты эмпирического исследования в разных по своим особенностям группах респондентов.

Ключевые слова: субъективное жизненное пространство личности; информационное пространство личности; информационная среда; социальная среда; информация; ментальное пространство личности; психологическая экологичность.

Barysheva E. Information space of personality as element of subjective vital space.

Concepts «Information space of personality», «information environment», «vital space of personality» and their intercommunication, are analysed in the article. Exposed essence of information space of personality, his thematic structure and intercommunication with the sens sphere of personality. The results of empiric research are presented in various groups of participants of experiment.

Keywords: subjective vital space of personality; informative space of personality; informative environment; social environment; information; mental space of personality; psychological ecology.

Опубліковано:

Психологічні перспективи. Спец.випуск: Проблеми кіберагресії /НАПН України, Інститут соціальної та політичної психології; [ред.рада: М.Слюсаревський (голова) та ін.] – В 2-х т. – Т.2. – К.: Інститут соціальної та політичної психології НАПН України, 2012. – 270 с. – С.61-73.